

DEĞİŞEN DEĞERLER VE KÜRESEL VATANDAŞLIK EĞİTİMİ

Çiğdem KAN

Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölüm, ELAZIĞ / TÜRKİYE

Özet

Ticaret, ulaşım ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, farklı kültürden, din, dil ve ırktan insanlarla geçmişe göre daha fazla karşılaşma olasılığını gündeme getirmiştir. Hem küreselleşme gerçeği hem de yaşanan ve yaşanması ihtimali olan küresel sorunlara çözüm üretmek gerekmektedir. Bu çözümü üretmeye yardımcı olacak sistemlerden birisi de eğitimidir. Eğitim sistemi, yetiştirmek istediği yeni vatandaş modelini biraz daha genişletmeli ve zenginleştirmelidir. Barış içerisinde ve sürdürülebilir bir dünya için yeni vatandaş modelini tanımlamak bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Araştırmada literatür taraması kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Vatandaş, Küresel Vatandaş, Eğitim,*

CHANGING VALUES AND GLOBAL CITIZENSHIP EDUCATION

Abstract

Developments in trade, access, and communication have brought up the probability of more encountering people from different cultures, religions, languages, and races when compared with the past. Solutions should be introduced for both the fact of globalization, and the current and potential global problems. One of the systems that can be helpful in producing this solution is education. The education system must further extend and enrich the new citizen model that it desires to raise. The aim of this study is to define the new citizen model for a peaceful and sustainable world. Related literature has been reviewed in this research.

Keywords: *Citizenship, Global Citizenship, Changing Values*

1. Giriş

Küreselleşme, iletişim ve ulaşım olanaklarının gelişmesi ile birlikte farklı ulusların daha fazla karşı karşıya gelmesi sonucu oluşan bir yapılanmadır. Küreselleşme süreci ile birlikte, her alanda büyük değişiklikler yaşanmaktadır. Malların ve hizmetlerin serbest dolaşımı beraberinde farklı kültürlerin birbirleriyle daha sık karşılaşma olasılığını getirmiştir. Önceden bir yerel toplumun üyesi olan bireyler, artık uluslar arası toplumun üyesi olmaya başlamışlardır. İnsan hakları, çevreyi koruma, küresel ısınma gibi kavramlar ulusların sınırlarını aşarak, dünyayı ilgilendiren güncel konular haline gelmiştir.

Dünyanın farklı bölgelerinde gelişen olaylar, bir ülkede yaşayan insanları yakından etkiler. Dünyanın bir bölgesindeki ekonomik zorlukların, diğer bölgelerini etkilememesi mümkün değildir (1). Küreselleşme sürecine hazırlanmada eğitime de bazı görevler düşmektedir. Eğitimin temel amaçlarından birisi de, ülkenin ihtiyaç duyduğu özelliklere sahip olan vatandaş modelini yetiştirmektir. Fakat küreselleşme süreci ile birlikte bir ülkenin sadece kendi ihtiyaçlarına yönelik vatandaşı yetiştirmesi yereli değildir. Yeni vatandaş modelinin boyutları zenginleşmiştir. Yaşanabilir bir dünya için bu vatandaş modeline “küresel vatandaş” denilmektedir.

Küresel vatandaş, hukuksal anlamda bir dünyaya ait olma gibi bir kimliğe sahip olmamakla birlikte yaşam tarzı ve hayat anlayışı olarak küresel ölçekte bilgi, beceri ve anlayışa sahip olması anlamında kullanılır. Küresel vatandaş milli değerleri küçümsemez. Tersine milli değerlere saygı duyan ve evrensel değerleri benimseme konusunda sorun yaşamayan vatandaş modelidir. Küreselleşme süreci siyasal, sosyal, ekonomi olmak üzere farklı alanlarda yeniden yapılanmayı zorunlu hale getirmiştir. Küreselleşme ile birlikte evrensel değerler ve farklılıklara saygı duyma daha fazla vurgulanır hale gelmiştir. Eğitim temel amacı, toplumsal değişme ve gelişmelere uyum sağlayabilen vatandaşları yetiştirmektir.

Eğitimin toplumsal, siyasal, ekonomik ve bireyi geliştirme gibi görevleri vardır. Eğitimin toplumsal görevi bireylere toplumsal kültürü aktarmak onların, içinde yaşadıkları topluma uyumlu olmalarını sağlamak, araştıran ve kültürel dinamik öğeler katan insanlar yetiştirmektir. Eğitimin siyasal görevi ülkenin, toplumsal ve anayasal düzenine uygun liderlik özelliklerine sahip, girişken ve bilinçli seçmen yetiştirmektir. Eğitimin bireyi geliştirme görevi onun beden, zihin ve ruhsal yapısını geliştirmesidir. Eğitimin ekonomik görevi ise, bilinçli üretici ve bilinçli tüketici yetiştirmedir (2). Görüldüğü gibi geleceğin vatandaşı aktif ve sorumluluk sahibi olmalıdır. Değişime açık ve eleştirel düşünme yeteneğine sahip olmalıdır.

Değişim, bireysel ve toplumsal alanda kaçınılmaz olan bir süreçtir. Değişime direnmekten çok ona hazırlanmak gerekir. Değişime hazır olunmadığında, onun olumsuz sonuçlarına engel olmakta zorlaşır (3). 21. yüzyılda insanlığı bekleyen sorunlar göz önüne alındığında, fertlerin sadece kendi ülkelerinin vatandaşları değil, birer

“dünya vatandaşı” olmaya hazırlanmaları da gerekir. Küreselleşme birey bazında, kişisel gelişim demektir (4). Küresel alandaki gelişmelere paralel olarak kişisel gelişim de önemlidir. “Bireyin küreselleşmesi” olarak adlandırılan kavram, onun yaşadığı dönemin gereklerine uygun olarak bilgi ve beceriye sahip olması ve dünyadaki gelişmelerle rekabet edebilecek duruma gelmesidir (5).

Küresel gelişme ve değişimlere uyum sağlayabilecek yeni vatandaş modelinin oluşturulmasının gereği açıktır. Küresel sorunlara çözüm üretebilecek, dünyanın ömrünü biraz daha uzatabilecek yeni vatandaş modeli nasıl olmalıdır? Sorusuna bu araştırmada cevap aranacaktır. Araştırmada literatür taraması kullanılacaktır.

2. Değerlerin Değişimi

Küreselleşme süreci, değerlerin değişimini de gündeme getirmiştir. Yeni değerler boyut değiştirmiş ve zenginleşmiştir. Evrensel ölçekte gelişen yeni değerler, daha çok dünya kimliğini ön plana almaktadır. Dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan bir gelişme artık bütün insanlığı ilgilendirmektedir. Küreselleşme ile birlikte yaşanan gelişmelerden birisi de “bireyselleşmedir”. “Bireyselleşme” kavramı, paylaşma ve dayanışma kültürüne dayalı olan Türk toplumunda yadırganabilir. Fakat gerçek anlamıyla “bireyselleşme”, bireyin kendisini geliştirmesidir. Aslında “bireyselleşme” donanımlı değildir. Kendisini yetiştiren ve belli bir donanım kazanmış olan fertlerin kendisine, topluma ve ülkesine daha faydalı olabileceğini ifade eden bir kavramdır.

Değişim kültürü ile birlikte gelen “bireyselleşme” kavramı kendisini yetiştiren gerekli bilgi ve beceri ile donanmış olmayı ifade eder. “Bireyselleşme”, bilgi ve donanımıyla diğerlerine faydalı olan bir kişilik gelişimi sürecidir. “Bireyselleşme” toplumdaki kopma anlamında bencillik değil, yeteneklerini geliştirme ve topluma olumlu katkı yapmadır. Bireyselleşme aşamasına gelemeyen kişilikler, itaate daha yakın olurlar (3). Küreselleşme, değerlerde değişmeye yol açmıştır. Geçmişte yerel, bölgesel ya da ulusal olan değerler sistemi evrensel ölçüğe taşınmıştır.

Küreselleşme, yeni değerleri de beraberinde getirmektedir. Bunlar insan hakları, demokrasi, girişimcilik, rekabete açık olma gibi değerlerdir. Temel sorun bu sürece kurumların ve bireylerin uyum sağlamasıdır. Bu nedenle, kendi yeteneklerini geliştirme konusunda donanımlı olmama yani bireyselleşme aşamasına gelmemiş olma bireyin küreselleşmesinde sorun yaratabilir. Kendi toplumunun değerlerini benimsemeyenlerinde, küreselleşme de başarılı olacağı düşünülemez ve yabancılaşma beklenen bir sonuç olur (3).

Küreselleşme ile birlikte, değerlerin anlamı ve kapsamı da değişmiştir. Geleneksel değerler arasında yer alan hoşgörü, güven, sevgi küresel ölçekte ya yok olmakta ya da değişmektedir. Küresel ölçekte bu değerlerin yerine insan hakları, demokrasi, girişimcilik, toplam kalite gibi yeni değerler geçmiştir. Aynı şekilde vatandaşlık kavramında da değişim olmuştur (3). “Vatandaşlık” kavramı, “bireye” göre sınırlı bir alanda kalır.

Birey ve devlet ilişkisinde küreselleşme ile birlikte başlayan değişime vatandaşlık statüsü, cevap vermekte yetersiz kalmaktadır. Ulusal devletin sınırları içerisinde belirlenmiş olan kişi hakları ve yükümlülükleri, giderek bu sınırları aşmıştır. Üyelik tek boyuttan çıkıp, çoklu yapıya doğru bir gelişim göstermektedir (6).

3. Vatandaşlık Değerleri

Vatandaşlık, bazı değerlere sahip olmayı gerektirir. Bunlar ulusal ve evrensel olan değerlerdir. Demokrasiyi benimsemiş olan ülkelerde, ulusal ve evrensel değerler birbirine tezat olamaz. Ulusal ve evrenselin bütünleştiği değerlerden bahsedilebilir. Küresel vatandaşlık, öncelikle hukuksal anlamda bir aidiyeti tanımlamaz. Sadece bireyin, evrensel bir dünyaya kendisini ait hissetmesi ve bu dünyanın sorumluluklarını üstlenmesi olarak tanımlanabilir. Küreselleşme ve küresel vatandaşlık, kişinin kendi kültürünü ya da değerlerini dışlaması anlamında yorumlanmamalıdır. “Yabancılaşma” olarak sosyolojide tanımlanan bu süreç, küresel vatandaşlık tanımının dışında kalır. Çünkü küresel vatandaş, kendi kültürü hakkında yeterince bilgili ve bilinçli olan ve evrensel iyi değerleri benimseyen kişidir.

Kültürlerarası bağlantıların artması bir taraftan farklılıkları oluştururken diğer taraftan yaratıcılık ve yenileşmeye olanak sağlar. Bireylerin bu kapsamda tarihi ve sosyal (yerel) kimlikleri ile kendilerini ifade etmeleri, kendisiyle ve çevresiyle daha barışık ve sosyo-ekonomik bakımdan daha üretken bir vatandaş tipinin oluşmasına yardımcı olabilir. Küreselleşme sürecinde vatandaşların, kendi kimlik ve kültürlerini bilmeleri, uluslar arası düzeyde kendilerini diğer kültürlerle karşı tanıtmaları bakımından oldukça önemlidir (7).

Vatandaşlık, “siyasi anlamda, bağımsız bir devlete mensup olma demektir. Devletin unsurlarından biri olan halkı meydana getiren fertlere vatandaş denir”. Vatandaş, bağlı olduğu devletin egemenliğini ve hukuki koşullarını kabul eden kişidir. Vatandaşın, devlete karşı yükümlülükleri vardır. Örneğin; kamu hizmeti yapmak ve askerlik yapmak bu yükümlülüklerden bazılarıdır. Vatandaş, yönetimi altında yaşadığı ülkesine hizmet etmekle ve bir vatana bağlı olmanın gereği olarak sorumluluklarını yerine getirmekle yükümlüdür. Vatandaşlık bireyin, haklar bazında eriştiği en yüksek noktadır. Çünkü vatandaşlığın din, dil, ırk, cinsiyet vb. farklılıklara karşı bireyi koruyan en yüksek statü olduğu söylenebilir (8).

Geleneksel ulus devlet anlayışı, vatandaşların haklarını ve ayrıcalıklarını yasa önünde eşitlik şeklinde tek olarak şekillendirmiştir. Kişinin haklarının meşru temeli, devlet-ulus çerçevesi içinde var olmuştur. “Evrensel kişilikte (personhood)” ise, evrensel insan hakları ulusal hukukun yerini alır. Devletin yabancılara karşı yükümlülükleri, ulusal sınırları aşarak evrensel yükümlülüklerle dayanır. Bu durumda “evrensel kişilik”, ulusal kişilik” kavramını aşmıştır (6).

“Vatandaşlık Bilgisi” kitabında yer alan vatandaşlık tanımı ve vatandaşlık bilinci,

bir takım değerlere sahip olmayı gerektirir. İyi vatandaşın sahip olması gereken bu değerler şu şekilde açıklanmıştır;

1. Bağlılık;
  - a. Millete bağlılık,
  - b. Ülkeye bağlılık,
  - c. Devlete bağlılık,
  - d. Kanunlara bağlılık,
  - e. Manevi değer ve sembollere bağlılık,
2. Vazife;
  - a. Vatandaşın, diğer insanlara karşı vazifeleri,
  - b. Vatandaşın, topluma karşı vazife ve sorumlulukları,
  - c. Vatandaşın, devlete karşı vazife ve sorumlulukları,
3. Saygı;
  - a. Özsaygı,
  - b. İnsana saygı,
  - c. Millete saygı,
  - d. Devlete saygı,
  - e. Kanunlara saygı,
4. Kendini ve çıkarlarını düşünmeden hizmet,
5. Şeref (onur),
6. Doğruluk,
7. Kişisel cesaret (9).

Küresel vatandaşlık tanımına da uyan bu vatandaş modeli, hem kendi devletine, milletine, ve kanunlara karşı saygılı olan hem de bütün insanlığa saygılı olacak kadar evrensel bir kişiliğe sahip olmayı gerektirmektedir. Kısaca vatandaşların sahip olmaları gereken değerler milli ve evrensel boyutları da içine alan geniş bir çerçeveyi oluşturmuştur.

4. Küresel Vatandaş Yetiştirmenin Önemi

Küresel vatandaş, sürdürülebilir bir gelecek için gerekli olan bilgi, beceri, davranışlarla öğrencilerin donanımlı olması anlamında kullanılmaktadır. Oxfam'a göre, küresel vatandaş olarak birey, daha geniş bir dünyanın ve bu dünya içinde kendisinin yerinin farkındadır. Farklılıklara saygı duyar ve değer verir. Dünyanın ekonomik, sosyal, teknolojik, ve çevresel olarak nasıl işlediğini anlar. Sosyal adaletsizliğe karşı nefret duyar. Yerelden küresele kadar her kademedede, toplumsal faaliyetlere katılır ve katkı sağlar. Sürdürülebilir bir dünya için eyleme geçmek için isteklidir. Kendi eylemlerinin sorumluluklarını alabilir (10).

Eğitimsel açıdan “bireyin küreselleşmesi”, çağın gereği olan bilgi ve beceri ile donanımlı ve kendi dışında olan insanlarla rekabete hazır olmasıdır. Bu nedenle “bireyin küreselleşmesi” şu özelliklere sahip olmasını gerektirir,

- Aldığı eğitim çağın gereklerine uygun olmalı,
- Belli bir meslek sahibi olmalı,
- Araştırmacı bir kişilikle, problemin kaynağına inmeli ve çözüm üretmeli,
- “Duygusal” ve “entelektüel” bir kişilikle, toplumsal ilişkilerde bulunmalı,
- Konuşma dili dışında, bir yabancı dil bilmelidir (3).

Ulusal ve küresel bakış açısı, insan hakları ihlallerine ve savaşlara neden olan aşırı fanatizmin önüne geçebilir. Küresel eğitim ile eğitilen bireyler, küresel problemlere çözüm üretirken insanlar ve uluslar arasındaki çoklu bakış açılarını anlama ihtiyacı duyarlar. Küresel vatandaşlık eğitimi ile öğrenciler, bireylerin ve grupların ya da ulusların ortaklaşa alınacak kararlarının önemli olduğunu anlarlar (11).

Dünya sorunlarına, bireylerin duyarsız kalmasını önlemek için vatandaşlığın boyutlarının zenginleşmesi gerekir. 21. yüzyıl vatandaşlığı, adaletsizlikle savaşma için kendi üzerine düşeni yapmalıdır. Aynı zamanda bu vatandaş modeli, küresel engeller karşısında biraz yük aldığını düşünerek kendisini dünyanın aktörü olarak görmelidir. Bunlar, aktif vatandaşlık katılımını gerektiren nedenlerdir. 21. yüzyıl vatandaşı, engeller karşısında aktif vatandaş rolünü oynayabilmelidir (4).

5. Küresel Vatandaş ve Geleceğin Vatandaşının Sahip Olması Gereken Nitelikler

Küresel vatandaş öncelikle küresel bir dünyada yaşadığının bilincinde olmalıdır. Problemlere çözüm üretme, araştırma ve tartışma gibi bilgi, beceri ve tutumlara sahip olmalıdır. Geleceğin vatandaşının taşınması gereken niteliklerde küresel vatandaşın özelliklerine benzer. Geleceğin vatandaşı sürdürülebilir bir dünya için mücadele eden ve çözüm üretmeye yatkın olan kişidir. Oxfam'a göre küresel vatandaş bilgi, beceri

ve tutum olarak tablo 1'deki konularda belli bir donanıma sahip olmalıdır (10).

Tablo-1.Sorumlu küresel vatandaşlık için gerekli olan bilgi, beceri ve değerler

Bilgi ve anlayış;	Beceriler;	Değer ve tutumlar;
1.Sosyal adalet ve eşitlik,	1.Eleştirel düşünme,	1.Kimlik ve özsaygı,
2. Farklılık,	2. Etkili tartışma,	2.Empati,
3. Küreselleşme ve bağımlılık,	3. Adaletsizlik ve eşitsizlikle mücadele etme,	3. Sosyal adalet ve eşitlik için sorumluluk,
4. Sürdürülebilir bir gelecek,	4. İnsanlara ve eşyaya saygı duyma,	4. Farklılığa, değer verme ve saygı duyma,
5. Barış ve mücadele	5. İşbirliği ve çatışmaların çözümü,	5. Çevreyle ilgilenme ve sürdürülebilir gelişim için sorumluluk alma,
		6.İnsanların, farklılık oluşturabileceklerine inanmak,

Tablo-1'den anlaşılacağı gibi küresel vatandaş öncelikle adalet, eşitlik ve farklılıklara saygı duymayı öğrenmelidir. Edindiği bilgiler doğrultusunda eleştirel düşünme, tartışma ve insana ve eşyaya saygı duyma konusunda belli becerileri kazanmış olmalı ve işbirliğine hazır olmalıdır. Ayrıca empati, kimlik ve öz saygı, sosyal adalet ve eşitlik gibi değer ve tutumları benimsemiş olmalıdır.

Küresel vatandaş, hem eleştirel düşünebilen, iletişime açık bireyleri hem de insanlığın gelecekte yaşanma olasılığı yüksek problemleri tersine çevirebilecek bir vatandaş olmalıdır. Soran ve sorgulayan bir bilinç yanında aktif ve katılımcı olmayı gerektirir. Oxfam tarafından aşağıda küresel vatandaşın nasıl olması gerektiği hakkında genel bir çerçeve çizilmiştir. Küresel vatandaşlık eğitimi, öğrencilerin şu an ve gelecekte karşılaşılabilecekleri problemlere çözüm üretmeleri için şu konularda yardımcı olur;

1. Yerel ve küresel düzeyde ihtiyaç duyabilecekleri bilgi, anlayış, beceri ve değerleri kazanmaları için olumlu katkı sağlar.
2. Özgüven, özsaygı yanında eleştirel düşünme, iletişim, işbirliği ve çatışmaların çözümü gibi becerileri edinmelerine yardımcı olur.
3. Dünya kaynaklarının sınırlı olması, birçok insanın temel haklarını tehlikeye atmaktadır. Bu süreci tersine çevirecek şekilde bireylerin eğitilmelerine yardımcı olur (10).

Küresel vatandaşlık eğitimi şu konuları içerir;

1. Soru sorma ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirme,
2. Gençlerin bilgi, beceri ve değerler kapsamında aktif ve katılımcı olmaları,
3. Küresel konuların karmaşıklığı hakkında bilgi edinme,
4. Küresel olaylar, günlük yaşantısının bir parçası olmalı,
5. Çevreyle ve diğer şeylerle nasıl bağlantılı olduğunu anlamadır (10).

Küresel vatandaşlık eğitiminin gerçek amacına ulaşması için Oxfam tarafından olmaması gerekenler şu şekilde sıralanmıştır;

1. Öğrencilerin anlamayacağı kadar zor olmamalı,
2. Çoğunlukla diğer yerler ya da insanlarla ilgili olmamalı,
3. Karmaşık sorunlara, basit çözümler getirmemeli,
4. Zaten yoğun olan bir programa, bir şeyler eklemek şeklinde olmamalıdır (10).

Küresel vatandaş, gelecek yüzyılda dünyada yaşanması ihtimali yüksel olan sorunlara da cevap verme kapasitesine sahip olmalıdır. Küresel sorunlara cevap oluşturacak yaratıcı vatandaş modelinin yetiştirilmesi artık bir zorunluluk haline gelmiştir. Yukarıda tablo-1 de açıklanan küresel vatandaşın özelliklerine aşağıda gelecek için ihtiyaç duyulan vatandaşlık modeli arasında yakın bir benzerlik vardır. Küresel vatandaş hem dünyaya küresel bir bakış açısı ile bakmalı hem de sorunlara çözüm üretme kapasitesine sahip olmalıdır.

Şu anda eğitimin yetiştirdiği vatandaş modeli geleceğin vatandaş modeline ne ölçüde uymaktadır? Ya da geleceğin vatandaşının özellikleri nelerdir? Sorularına değişik ülkelerden panelistlerin katıldığı bir bilimsel toplantıda cevap aranmaya çalışılmıştır. 21. yüzyıl vatandaşının sahip olması gereken nitelikler şu şekilde açıklanmıştır;

- Küresel toplumun bir üyesi olarak problemlere bakmalıdır,
- Toplumdaki diğer kişilerle işbirliği halinde çalışabilmeli ve kendi rollerinin ve görevlerinin sorumluluğunu alabilmelidir,
- Kültürel farklılıkları anlamalı, bunları kabul etmeli, takdir etmeli ve farklılıklara hoşgörü gösterme becerisi olmalıdır,
- Eleştirel ve sistemli düşünme kapasitesine sahip olmalıdır,
- Şiddete dayalı olmayan yollarla, çatışmaları çözmeye istekli olmalıdır,
- Kendi yaşam şartlarını değiştirmeye istekli olmalı ve tüketim alışkanlıkları

çevreyi korumaya yönelik olmalıdır,

- İnsan haklarına karşı duyarlı olmalı ve onları savunabilme yeteneğine sahip olmalıdır,
- Yerel, ulusal ve uluslar arası seviyede politikalara katılma isteği ve yeteneği olmalıdır (4).

Geleceğin vatandaşının taşıması gereken nitelikler küresel vatandaşın taşıması gereken niteliklerle benzerdir. Eğitim sistemleri öncelikle evrensel vatandaş yetiştirmeye öncelik vermeli ve programlarını bu doğrultuda düzenlemelidirler.

5. Sonuç ve Öneriler

Dünyada yaşanan hızlı değişim süreci ile birlikte bir ülkenin vatandaşı olmaktan dünya vatandaşı olmaya doğru bir farklılaşma gözlenmektedir. Eğitim sistemi de bu kapsamda kendisini yenilemeli ve bu sürece katkı sağlamalıdır. Küresel vatandaş, dünyanın sorumluluğunu üstlenme konusunda bilgi, beceri ve değer ve tutumlara sahip olmalıdır. Bu konuda eğitimde yapılması gereken değişiklikler konusunda şu önerilerde bulunulabilir;

- Eğitim programlarında, yeni ve daha geniş bir evrensel vatandaş modeli çizilmelidir. Bu amaçla uzun ve kısa süreli plan ve proje çalışmaları yapılmalıdır.
- Küresel vatandaşlık modelinin, milli vatandaşlığa bir alternatif olmadığı iyice anlaşılmalıdır.
- Öğrencilerin farklılıklara saygı duyma ve empati becerilerini geliştirmek için farklı ülkelere geziler düzenlenmelidir.
- Okul personeli, bütün çalışanları ve örgüt kültürü ile çözüme açık ve tartışma olanaklarının sunulduğu demokratik bir yapılanmayı benimsemelidir.
- Evrensel değerleri benimseme konusunda, duyuşsal davranış eğitimine ağırlık verilmelidir.

6. Kaynaklar

1. Savage, T. V. , Armstrong, D. G.. (2004). Effective Teaching İn Elementary Social Studies. United States: Pearson, Merril Prentis Hall.
2. Büyükkaragöz, S, Muştı, M. C., Yılmaz H. ve Diğerleri. (1998). Öğretmenlik Mesleğine Giriş (Eğitimin Temelleri). Konya: Mikro Basım Yayım Dağıtım.
3. Doğan, İ. (2000). Sivil Toplum Ondan Bizde De Var. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
4. Cogan, J. J. (2000). Citizenship Education For The 21. Century: Setting The Context. John, J. C., Derricot R. (Edit). Citizenship For The 21. Century An İnternational Perspective On Education. Uk-Kogan Page Limited & Usa-Stylus Publishing Inc.

5. Doğan, İ. (2002). Modern Toplumda Vatandaşlık Demokrasi Ve İnsan Hakları. Ankara: Pegem Yayıncılık.
6. Yüksel, M. (2001). Küreselleşme Ulusal Hukuk ve Türkiye. Ankara: Siyasal Kitabevi.
7. T.C Devlet Planlama Teşkilatı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu. 2000. Küreselleşme. Ankara: DPT. Yayın No: 2544, ÖİK: 560.
8. Yılmaz, D. (2002). Üniversiteler İçin Vatandaşlık Bilgisi. Konya: Çizgi Kitabevi.
9. T.C Genel Kurmay Başkanlığı. (2001). Vatandaşlık Bilgisi. Ankara: Genel Kurmay Basımevi.
10. *Education For Global Citizenship: A Guide For Schools*. <<http://www.Oxfam.Org.Uk/Coolplanet/Teachers/Globeiti/Downloads/Gcguide06.Pdf>>(04. Ocak, 2007 tarihinde alınmıştır)
11. Sunal, C. S., Haas, M. E. (2005). *Social Studies For The Elementary And Middle Grades*. , United States Of America: Pearson Education.